

Goed gezien tussen Lek

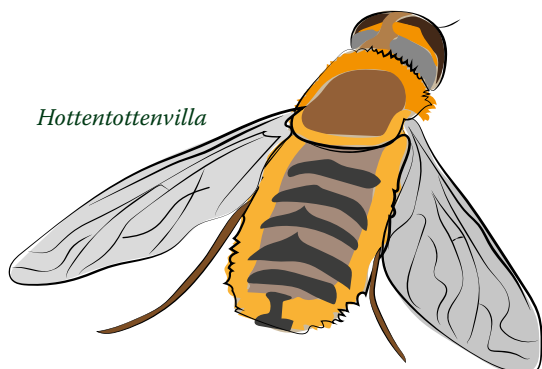
Deel 2: Insecten

door Berry Lucas

In de vorige Hak-al heb ik een overzicht gegeven van bijzondere vogelwaarnemingen in 2019 aan de hand van de meldingen op het regioscherm van de NVWC op waarneming.nl (nwc.waarneming.nl). In dit tweede deel volgen de waarnemingen van de verschillende groepen insecten in Culemborg en ommelanden, met het accent op zeldzaamheden en nieuwe soorten.

Bijna had het coronavirus roet in het eten gegooid, omdat alle locaties met zeldzame soorten vervaagd op kaart stonden om samenscholingen van meer dan drie soorten- en kiekjesjagers te voorkomen. De lockdown van zeldzaamheden is gelukkig opgeheven, zodat ik toch nog tijdig voor deze Hak-al een waarnemingenjaarverslag kon maken.

Ook vorig jaar is er weer een ongekend aantal waarnemingen van vele soorten, waaronder zeldzame tot zeer zeldzame, ingevoerd op het platform. Daarbij zitten 399 soorten die nooit eerder zijn gemeld op waarneming.nl van de NVWC. Een eerste melding van een soort wil overigens niet zeggen dat deze nog niet aanwezig was in het gebied of nog nooit is waargenomen. Vroegere waarnemingen kunnen ook in niet-openbare archieven opgeslagen zijn, waar ik geen zicht op heb. Verder heb ik ook de nog niet door beoordelaars goedgekeurde waarnemingen van soorten meegeteld, dus er kan wat af te dingen zijn op de werkelijke lengte van de soortenlijsten. Al met al dragen alle in 2019 ingevoerde waarnemingen van lokale natuurvorsers weer geweldig bij aan het toenemende inzicht in de nog altijd grote biodiversiteit in het gebied van de NVWC. Dit laat zien hoe waardevol het is om de waarnemingen die je doet tijdens je wandeling of in je eigen tuin te melden op waarneming.nl! Dat wordt steeds handiger met mobiele apps als Obsmap of iObs in combinatie met een waarneming.nl-account. Helemaal makkelijk daarbij is de automatische beeldherkenning waarmee je aan de hand van een foto direct de soortnaam van een plant of beestje kan bepalen. Dat lukt niet altijd goed, maar vaak kun je bij benadering tot een determinatie komen.

Hottentottenvilla

Begrenzing van het waarnemingsgebied van de NVWC binnen waarneming.nl. De titel "tussen Lek en Linge" dekt dus niet geheel de lading, want ook een strook boven de Lek en onder de Linge tellen we mee.

*Rivierrombout, 29 juni Everdingerwaard.
Foto Jeroen van Soolingen.*

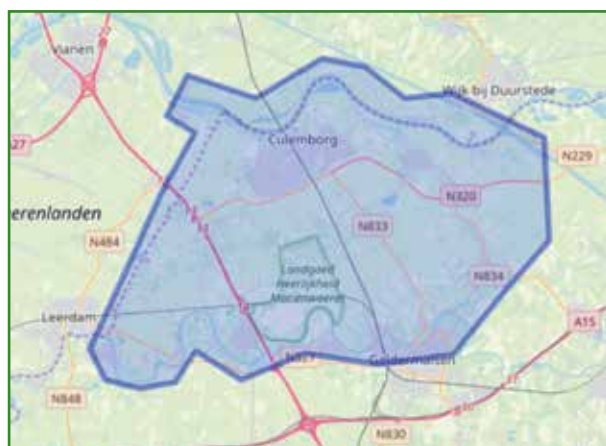
Libellen

In 2019 werden waarnemingen van 31 soorten libellen en waterjuffers ingevoerd. Veel soorten zijn in wat lager aantal gemeld dan vorige jaren. Wel waren er wat meer waarnemingen van onder meer **zwervende heidelibel** en **vuurlibel**. Ook onder meer de **gewone pantserjuffer** werd vaker ingevoerd. In 2019 zijn verder weer enkele waarnemingen gedaan van de zeldzaamheden **rivierrombout**, **plasrombout** en **bruine korenbout**. Ook Culemborg kreeg een klein staartje mee van de **zadellibel**-invasie van 2018 en 2019. Maarten Immerzeel zag een exemplaar van deze nieuwe soort op 26 juni aan de Woerdstee in Mariënwaardt (geen foto kunnen maken helaas, en daarom nog niet officieel). De zadellibel is een Afrikaanse soort die af en toe sterke trekneigingen heeft. Door de aanhoudende zuidelijke luchtstroming zijn er veel gezien in West-, Midden- en Zuid-Nederland.

Vlinders

Afgaande op de statistieken in nwc.waarneming.nl, kun je vaststellen dat de vlinderstand behoorlijk in beweging is. Het veranderend klimaat zal een grote rol hierin spelen, naast milieuomstandigheden die ook andere insecten parten spelen. Veel van de 27 in 2019 ingevoerde soorten vertonen jaarlijks schommelingen in het aantal meldingen, maar bij een deel zijn duidelijk trends en forse pieken en dalen te zien.

Er was na tien jaar ook in deze regio weer sprake van een invasie van de **distelvlinder** in 2019 (zie ook het artikel van Anthonie Stip op pag. 6 in deze Hak-al). Voor de **oranje luzernevlinder** was het

en Linge in 2019

Oranje luzernevlinder, 27 september Everdingerwaard.
Foto Kees Greidanus.

Prachtmot, 31 augustus 2019 Everdingerwaard.
Foto Tijn Smeeman.

met 79 waarnemingen van 269 exemplaren een recordjaar. Opvallend was ook het hogere aantal meldingen van het **klein koolwitje** en de **citroenvlinder** dan de voorgaande jaren. Het topjaar 2018 voor de **koninginnenpage** werd overtroffen in 2019. Met 68 exemplaren werd hier het grootste aantal exemplaren ooit gezien van deze fraaie vlinder.

Aan de andere kant ziet het er voor de ooit zo algemene **kleine vos** (11 meldingen in 2019) en de **argusvlinder** (18 meldingen) niet zo best uit. Ze zijn nauwelijks meer te vinden: in 2019 werden de laagste cijfers in tien jaar genoteerd.

Het **scheefbloemwitje** dat vorig jaar als nieuwe soort zijn intrede deed in ons werkgebied, is nu al een bijna normaal verschijnsel geworden in onze tuinen, met 24 waarnemingen in 2019. De zeldzame **grote vos** die vorig jaar voor het eerst hier werd aangetroffen, was ook in 2019 present met één exemplaar. Jeroen Brandjes zag de vlinder op 14 februari langsvliegen bij Bureau Waardenburg in de binnenstad. De **kleine parelmoervlinder** werd op twee plekken (De Hond en Nieuwe Hoeven) gezien. In 2019 echter geen **keizersmantel**, **eikenpage** en **hooibeestje** zoals het jaar daarvoor.

Nachtvlinders en motten

Er wordt veel 'genachtvlinderd' in en rond Culemborg. Onder meer met lichtvallen en wit doek in combinatie met lampen, maar ook in het volle daglicht zijn bepaalde nachtvlinders en hun sporen te vinden. Het verslagjaar leverde volgens nwc.waarneming.nl 36 (!) nieuwe soorten op voor het gebied. Daaronder negen zeldzame tot zeer zeldzame soorten. Meerdere waarnemers wisten mijnen

(foerageergangen van rupsen) van 'nieuwe' soorten bladmineerders op bladeren en takken te herkennen, zoals de **spiraalmineermot** en de **appelhoekmineermot**.

Zeldzame soorten als **prachtmot**, **kompassla-uil** en **esdoornbladroller** werden op de gevoelige plaat vastgelegd. Paul van Wonderen ontdekte de zeer zeldzame **kruiskruidzadelmot** in Molenzicht. Wim Rubers fotografeerde in zijn tuin op walstroleeuwenbek een fraaie rups van het **vlaskbekuiltje**. In De Hond en in Rhenoy werden rupsen van de naar het noorden oprukkende **teunisbloempijlstaart** gevonden. Rups 'Teun' is door de paparazzi-foto's van Paul van Veen een bekende Culemborger geworden (zie Hak-al 2019-3). Speurwerk door Werner Hirschi leverde bewijs op van de aanwezigheid van de mysterieuze **gekraagde wesplinder**, op een vijftal plaatsen in en rond Culemborg. De rups van deze verborgen levende vlinder foerageert dicht bij de grond in de wortel van wilgen en verradt zijn aanwezigheid door kleine hoopjes bruin houtpoeder en uitkomstgaten aan de basis van de boom. De vlinder zelf is niet gezien.

Bijen, wespen en mieren

Ook aan deze groep (vliesvleugeligen) werden 36 'nieuwe' soorten toegevoegd, waarmee nu 288 soorten bekend zijn in onze contreien. Nieuwe mieren op het soortenlijstje zijn de **boommier**, de **zwarte staafmier** en de **grauwzwarte renmier**. Van de voor het eerst in waarneming.nl van de NVWC vastgelegde bijen kunnen de **klimopbij** in Gellicum, de **kruiskruidzandbij** in de Goilberdingerwaard, de **wimperflanzandbij** in Voorkoop en Buren en de **kool-**

Vlaskbekuiltje rups, 30 augustus, 2019 Tricht.
Foto Wim Rubers.

Koolzwarte zandbij, 27 mei 2019 Bosscherwaarden.
Foto Hans Kunstman.

*Kameelhalswesp, 3 juli 2019 Plantage.
Foto Hans Kunstman.*

*Slanke blaaskop, 7 augustus Baarsemwaard.
Foto Jan Dirk Buizer.*

zwarte zandbij in de Bosscherwaarden genoemd worden. Andere interessante bijen dit jaar waren **groefjesgroefbij**, **lookmaskerbij** en **gewone kegelbij**. Het gaat te ver om de bonte verscheidenheid aan gevonden vertegenwoordigers van diverse families (zoals bladwespen, galwespen, sluipwespen etc.) met vaak slechts wetenschappelijke namen hier op te sommen. Als zeldzaamheden mogen wel vermeld worden de wespjes *Diaulinopsis arenaria* en *Inostemma reticulatum* en de kleine knotswesp (gevangen door Paul Hoekstra in de Beusichemse Waard) en de graafwespen *Gorytes quinquecinctus* in de Everdingerwaard (J.van Raaij) en kameelhalswesp in de Plantage (Hans Kunstman).

Kevers

De lijst van kevers in het waarnemingsgebied van de NVWC werd in 2019 aangevuld met maar liefst 36 soorten die niet eerder waren gezien en/of ingevoerd. 23 soorten daarvan zijn niet heel algemeen. Als zeldzaam bekend staande soorten die hier zijn aangetroffen zijn *Sitaris muralis* op de steenfabriek in de Bosscherwaarden (door Hans Kunstman en Jurgen Geven), het waterkevertje *Haliplus varius* in een sloot bij Buurmalsen (door Albert Dees) en de opmerkelijke **gouden tor** (door 'Fransje' in Terweijde). Bijzonder kenmerk van deze 2 cm grote, goudgroen glanzende bladsprietkever is dat hij kan vliegen terwijl de dekschilden gesloten blijven. Helaas is er geen foto beschikbaar.

*Sitaris muralis, 22 augustus Steenfabriek de Bosscherwaarden.
Foto Hans Kunstman.*

Vliegen en muggen

Aan de al zeer soortenrijke en diverse groep van de Diptera tussen Lek en Linge werd in 2019 het ongekend hoge aantal van 61 soorten toegevoegd! Het overgrote deel van de vondsten kan op conto van Hans Kunstman worden geschreven. Het gaat te ver om alle vertegenwoordigers van zweef-, wapen-, blaaskop-, boor-, breedvoeten andere vliegen te behandelen, maar sommige soorten hebben té grappige en plastische Nederlandse namen om niet te noemen: **vliegende speld**, **nazomergitje**, **slank platvoetje**, **geelpootspeldenkopje**, **glimmend roetneusje**, **vlinderstrikje**, **gevekt blaaskaakje**, **champignonbreedvoet** enzovoort. Verder wil ik de krenten – ik bedoel de wat zeldzamere soorten – van 2019 eruit lichten, zoals deze twee soorten blaaskopvliegen: de **slanke blaaskop**, op de foto gezet door Jan Dirk Buizer in de Baarsemwaard, en de nog zeldzamere **klepwespblaaskop**, verzameld door Kees Goudsmits in de Steenwaard. Vrouwjes van de parasitoïde blaaskopvliegen leggen in de vlucht een eitje in een volwassen bij of wesp, waarna de larve in dit insect leeft en de gastheer tenslotte sterft. En wat te zeggen van de **hottentottenvilla** – nergens een aanwijzing te vinden waar die naam vandaan komt; misschien een afrotropische herkomst? –: zowel Hans Kunstman en Wim Rubers vond zonnende exemplaren in onze regio. Deze wolzwever uit het geslacht *Villa* rukt sinds de jaren '90 via de zandgronden (inclusief zandopspuitingen en rivierduinen) vanuit het zuiden op tot aan midden-Nederland.

*Gevekt kalkkrieltje, 29 juni 2019 Goilberdingerwaard.
Foto Jeroen van Soolingen.*

*Rolanders rookwants, 30 juni 2019 Tricht.
Foto Wim Rubers.*

*Bleke kakkerlak, 2 juni Plantage.
Foto Hans Kunstman.*

Een spectaculaire waarneming is die van de zeer zeldzame zweefvlieg **gevekt kalkkrieltje** in de Goilberdingerwaard. Jeroen van Soolingen zag op 29 juni een eileggend vrouwtje en twee mannetjes van deze *Paragus albifrons*. Bijzonder is dat volgens Reemer (De Nederlandse Zweefvliegen, 2009) het gevekt kalkkrieltje behalve in Zuid-Limburg alleen bekend was uit Rhenen (1936) en nota bene uit Culemborg (gevonden in 1950!). Is de soort hier gedurende die 70 jaar nooit echt weggeweest? Inmiddels zijn er volgens waarneming.nl enkele vondsten in het rivierengebied bijgekomen.

Sprinkhanen en krekels

Vorig jaar zijn er 15 soorten sprinkhanen geregistreerd in nwc.waarneming.nl. Eén nieuwe soort voor het gebied werd ontdekt tijdens de 1000-soortendag in de Redichemse Waard: het **gewoon doorntje**. Een algemene soort (vooral in oost-Nederland), maar desalniettemin nooit eerder opgemerkt. Ook het hier niet zo veel voorkomende **zanddoorntje** werd op twee plaatsen bij Buren aangetroffen. Vrouwtjes en een zingend mannetje van de zeldzame **gouden sprinkhaan** zijn in augustus opnieuw gevonden in de Lek-uitwaarden door Maarten Gilbert. De exacte locatie is vervaagd in waarneming.nl.

Wantsen, cicaden en plantenluizen

Op wantsen en aanverwant spul kunnen specialisten en natuurminnende leken in het Culemborgse observatiegebied helemaal los gaan. Van de 114 ingevoerde soorten in 2019 waren 26 hier nooit eerder vastgelegd. Hieronder staat maar een willekeurige selectie, waarbij ik voorbij ga aan de diverse ontdekte soorten bladvlooiën, bladluizen en (schuim)cicaden.

Meerdere wantsensoorten vertonen een uitbreiding van leefgebied in noordelijke richting. Dat betekent dat er soorten bij kunnen komen, maar ook dat soorten hier mogelijk uitsterven (wat minder zal opvallen). De **gewone rookwants** is in Nederland voor het eerst waargenomen in 1987 en is nu algemeen in de zuidoostelijke helft van het land. Nu is deze bodemwants dus ook hier present. Een wat meer opvallende rookwants door zijn oranje vlek is **Rolanders rookwants**, aangetroffen door Wim Rubers in Tricht. Thuis vond hij opnieuw de zeldzame **breedgeringde muggenwants**, een verborgen levende roofwants. Wim determineerde in de Redichemse Waard verder de **tarwenysius**, een invasieve soort zaadbodemwants uit Nieuw Zeeland die in 2002 Zeeland is binnengekomen via de haven van Antwerpen en pas in 2016 Gelderland heeft bereikt. Een niet zo algemene blindwants (blind omdat ze geen extra puntogen hebben zoals andere wantsen) is de **geelzoomsierblindwants**. Tom Kompier zag de soort in de Tichelgaten bij Buren. Een van de andere nieuwelingen die hij daar vond was de **tweetandschildwants**.

Overige insecten

Deze verzamelgroep betreft eendagsvliegen, steenvliegen, schietmotten, gaasvliegen en andere insecten die niet onder de andere behandelde groepen vallen. Zeventien nog niet voor ons gebied gedocumenteerde soorten werden in 2019 bijgeschreven. In augustus 2019 deed het recent door waterkwaliteitsverbetering weer teruggekeerde fenomeen 'zomersneeuw' zich boven en langs de Lek en de Linge in volle omvang gelden. Zo werden duizenden exemplaren van de eendagsvlieg **schoraas** aangetrokken door de lichtopstelling bij NVWC-clubhuis De Steenuil tijdens de Nationale Nachtvliedernacht. Een andere gemelde eendagsvlieg was de **vierlijneendagsvlieg** in de stad Culemborg (David Tempelman). Anja de Wit ving de zeldzame schietmot *Sericostoma personatum* aan de Linge bij Buurmalsen en bovendien de alhier nieuwe schietmotsoort *Agrypnia varia*. In de Plantage legde Hans Kunstman de bruine gaasvlieg *Hemerobius humulinus* vast. Ook nog niet bekend was de **bleke kakkerlak** die hij daar aantrof. Een hier niet-alledaagse waarneming in april was die van een kameelhalsvlieg *Xanthostigma xanthostigma* bij de Assche Wetering (Wim Rubers). Kees Goudsmits verzamelde twee soorten zeldzame **groefbij-waaiertjes** op bronsgroefbijen op Fort Everdingen. Waaiertjes zijn parasieten op bijen, wantsen en andere insecten. De mannetjes hebben een klein donker lichaam en waaivormige achtervleugels. Vrouwtjes hebben geen poten en vleugels en verblijven altijd in het lichaam van de gastheer.

In de volgende Hak-al volgt deel 3 van dit waarnemingenoverzicht met overige ongewervelde dieren, gewervelde dieren, planten, (korst)mossen en paddenstoelen.

*Xanthostigma xanthostigma, een soort kameelhalsvlieg.
Foto Wim Rubers*